

NOI ÎN LUME

Premiera de la sfârșitul anului 2005 cu *Troilus și Cresida* de Shakespeare, la Teatrul „Katona József” din Budapesta, în regia lui Silviu Purcărete, se bucură de un succes binemeritat în rândul publicului iubitor de teatru, cât și de aprecierea cronicarilor. Oferim cititorilor revistei *Teatrul azi* traducerea în limba română a comentariului asupra acestui spectacol, semnat de doamna Adrienne Darvay-Nagy, cercetător în științe teatrale. Reputat specialist, mare iubitoare a artei scenice românești, consemnându-i pentru posteritate, de mai bine de un deceniu, evoluția, succesele. Articolul a apărut în ultimul număr din anul 2005 al revistei de critică teatrală *Criticali lapok*.

DARVAY NAGY Adrienne

„Aici și dincolo: nebuni!”

Pâclă cenușie în zori de zi. Pe partea troienilor, codoșul Pandarus, personificat de Haumann Péter, chiar și în stare de semitrezie îmbibată cu aburi de alcool (sau treaz deja de-a binelea?) melițează bârfe nepoatei sale: cine și de ce l-a înfuriat pe Hector, pentru care „războiul parcă ar fi o industrie”. Se pare că Ajax l-a înfuriat, „cel căruia natura îndesându-i atâtea și atâtea în viscere, al cărui curaj nu-i este decât un gest secund al prostiei.” Peste toate, e și plin de contradicții. În același timp, dincolo, la greci, sub patul pomenitului Ajax, la lumina unei lanterne, cinicul Thersit (Bezerédi Zoltán) – care se autointitulează „cârpă de șters pe jos, nemernic păduchios cu gură spurcată” – ne citește prologul, din care aflăm starea lucrurilor. Și dacă cumva toate amănuntele spectacolului, ce demarează în semiobscuritate cenușie, nu captează atenția publicului, după ce se luminează, cu siguranță, totul ni se clarifică și nouă. Cifrul: unitatea ambivalenței extreme, caracteristica montărilor Shakespeare ale lui Silviu Purcărete.

Acest *problem-play* înseamnă satira actuală a lumii noastre meschine. Simfonia tâmpeniei. (Nu e de mirare, că sub forma părerii ironice sau autoironice răsună cel mai adesea sinonimele *prostiei*.) Spațiul de joc ingenios conceput de Helmut Stürmer fiind simbol, dar în același timp funcțional și metaforic. O măgăoaie de sală clasică, „provizoriu” transformată într-un colegiu sau cazarmă, eventual într-un salon de psihiatrie – poate toate trei laolaltă. În ambele părți, câte o ușă ce duce afară, mobilierul constând din paturi de fier ușor manevrabile. Dar după ce șirul de chiuvete ce formează linia de demarcație între cele două încăperi întretaie un orificiu gen poartă, prin care locatarii celor două tabere ar putea trece lesne dintr-o parte într-alta (uneori o și fac), devine caraghios în sine, cum din partea ambelor părți se încearcă treceri pe ascuns, peste chiuvete, a liniei de demarcație trasată artificial. Fiecare jumătate de spațiu este oglinda celuilalt, între cele două tabere neexistând nici o diferență. Sunt de o prostie banală și meschină în aceeași măsură – „aici și dincolo: nebuni!” Și dacă prostia ar durea, cu siguranță cu toții ar rage. Asurzitor, din toți plămâinii, roșii de efort se împoașcă unii pe alții. Precum copiii, care se joacă de-a războiul. Numai că sunt adulți – cel puțin în

măsura în care știu, cu exactitate, cât de lipsit de sens este acest război. În schimb, sunt incapabili să întrerupă acest joc dur. Așa ajunge satira o farsă sângeroasă. Pentru că numai îngâmfarea și infatuarea sunt mai mari decât prostia.

„După ei mintea nu e armă de luptă; //Scuipă ceva pe prevedere; Pumnul le este// Dumnezeu.“ Ulise vede cu precizie asta: el este deștept, șiret, învârte cartea în chip de „armă“, dar după lovitura de grație, dată de pildă lui Achile, o aruncă cu dispreț – asemeni lui Thersit. O minte strălucitoare printre minți de cauciuc ce altceva poate să facă, decât să uneltească: se distrează. Din plictiseală, e „securist.“ Are creierul brici, pe care îl ascute seara. Își disprețuiește sexul, pe cel opus îl urăște (doar din pricina unei stricate e dus războiul) asemeni oricărui tânăr de la colegiul de băieți ori soldat, a cărui Femeie i-a sedus-o rivalul. Hajduk Károly (*Ulise*) este unul dintre cei mai buni din distribuție; admirându-i finețea expresiilor feței, gesturile mărunte și semnificative, iert până și faptul că șirul de chiuvete al decorului, altminteri excepțional, dus până la marginea scenei, la premieră a făcut ca jumătate din scenele troienilor să îmi parvină sub forma unui spectacol de teatru radiofonic.

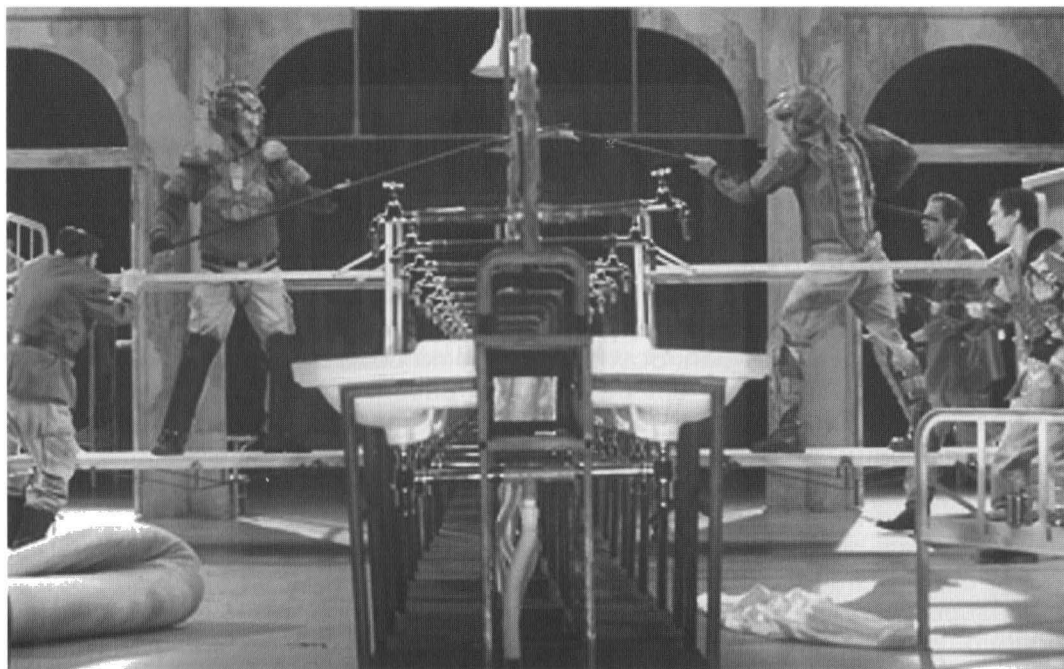
Din fericire, partea grecească a fost mult mai mult jucată – mai ales în ce privește actorii. Numai dacă mă gândesc că acolo are loc consfătuirea de dimineață, acolo își fac intrarea comandantii. Pentru ca între genul elevat și meschinărie contrastul să fie și mai mare, toată lumea își face intrarea în izmene și tricouri. Barba înțelepților o înlocuiește spuma de ras. Întregul comandament apare ca o imensă frișcă – în frunte cu șeful suprem *Agamemnon* (Ujlaki Dénes) care nu e cu nimic mai breaz decât ceilalți. Pe lângă Ulise cel pomenit, se mai evidențiază moșneagul șmecher și poamă bună, Nestor – mai ales în interpretarea plină de șarm a lui Kun Vilmos. Piedestal îi este un scaunel – pe acela se urcă. Și rolul și actorul se scaldă în joc. Seriozitatea acestei lumii pitice ni se subliniază, transmițând prin portavoce din spațiul alăturat, de către *Enea* (Takáts Péter), „provocarea“ lui *Hector* (Lengyel Ferenc). Motiv pentru „deștepți“ să neutralizeze vedetele. Dar să vedem: cine sunt „eroii curajoși“ ai grecilor? Ajax, cunoscut din relatările taberei vecine (Tóth Zoltán), care sforăie de-a lungul consfătuirii, a provocării, se scoală doar ca să meargă la closet. Apoi, îl fugărește pe Thersit, ca să afle noutățile. Recunoaște singur, iar cei din jurul lui o spun liniștit cu toții, cu cinism: „mintea în pânțece, mațele în scăfărlie și le poartă“. Dar e mai „tratabil“ decât celălalt, rivalul vanitos, băiatul frumos. *Achile* (Nagy Ervin), care, toată ziua-bună ziua, se distrează cu impertinență, cu micul lui prieten – în patul cel înconjurat cu cearsăfuri, identic cu cele în care îndrăgostiții de prin căminele studentești sau de pe la întâlnirile cu foștii colegi de liceu își consumă viața intimă în dormitorul comun.

Partenerul de pat al vedetei este un puber drăgălaș: Patrocle – cu aspectul de licean a lui Koloszar András, care ne oferă una dintre cele mai colorate interpretări din spectacol. Copil veritabil, când se zbenguie cu Thersit și amant gelos, jignit până la sânge, când află că iubitul bisexual e îndrăgostit de sora mai mică a lui Hector. Cu multă iscusință condensează vârtoarea sentimentelor, de la profunda jignire, grijă și dăruire de sine, în timp ce se ceartă cu iubitul-i; semnificativ devine momentul în care, drept răzbunare a celui înșelat și el, o sărută cu înfocare pe Cresida. Patrocle, fără doar și poate – în ciuda a toate – ar putea fi eroul pozitiv al spectacolului. Că doar moartea e o purificare, pentru un băiețel sedus și înșelat – și scapă, odată pentru totdeauna, de detestarea ce l-ar aștepta. Numai că Silviu Purcărete nu lasă nelegat „firul melodramatic“: așa că,

după ce Achile pune să-i fie mișelește ucis și batjocorit „cumnatul“ Hector, va dansa „tango-mortale“ cu „spiritul“ lui Patrocle. Muzica lui Vasili Șirli colorează viziunea ambivalent, într-un mod grotesc sentimental și cathartic.

Pandarus, deși e un codoș siropos, are dreptate când spune că peste tot sunt „măgari, nebuni, prostălăi, pleavă și tărățe, ciori și corbi“. Unde ar putea înflori aici iubirea adevărată? În partea troiană sunt numeroase femeile, numai necazuri ai cu ele. De prea-frumoasa *Elena* (Rakototomala Myriam) – pe care regizorul, credincios lui însuși, a mumificat-o (ca și pe Artemis în *Fedra* – nici *Paris* (Mészáros Béla) în fundul sufletului său, nu mai e îndrăgostit, doar din milă ce mai ține la ea. Soția lui Hector, Andromaca, respectiv sora lui, Polixena, nici nu apar în persoană, servesc doar ca pretext pentru continuarea necazurilor. *Cassandra* (Tóth Anita) cea nebună, nu poate fi considerată femeie: ghicește viitorul și mai și mușcă. *Cresida* (Rezes Judith) pierde din principiu, din capul locului este o victimă adevărată. „Tatăl“, Calchas (Czakó Klára) a trecut de partea grecilor lăsându-și fiica în grija fratelui. Cu demnitate, Cresida își îngrijește ruda bătrână, unchiul, îl hrănește, iar el nu-i poate mulțumi decât cu ceva la care se pricepe: codoșlâcul. De ce își imaginău că fata e îndrăgostită de Troilus? Până să-l întâlnească, nici nu știa cine este. Mai degrabă de Hector era interesată. Pandarus nu degeaba îl recomandă nepoatei pe cel ales, doar în timp ce urmăresc întoarcerea comandanților, Cresida chiar îl întrebă: „Ce-i cu mutra aia bună de plată care se apropie?“ Ei, mutra aia e *Troilus* (Keresztes Tamás)! Publicul îl poate vedea prima oară când îl descoase pe Pandarus. Observațiile, declarațiile îi sunt istețe, dar atât de lipsite de importanță, încât cuvintele i se spulberă. Până la urmă, insistența nu-i e lipsită de rezultat, deși fata îi poate cunoaște mai întâi trupul, decât dragostea (le și confundă). Lui Calchas acum i se năzare ca, în schimbul lui Antenor cel „încurelat“, pe Cresida să o transfere în așa-zisa piață grecească. Iar Troilus nici după întâlnirea intimă nu se angajează să o țină pe fată, nu rămâne lângă ea, cu ea, nici măcar nu încearcă să intervină la tatăl lui, care este însuși regele *Priam* (Olsavszky Éva) sau la frații, Hector, Paris – pentru a refuza predarea Cresidei. El nu vrea decât garanția fidelității ei eterne față de el. Pentru ambivalența grotescă a situației sunt caracteristice și obiectele logodnei: Cresida îi dăruiește iubitului unul dintre cercei, iar Troilus îi dă coada pe care o purta la gât. Rolului acesta în partea grecească îi va face față, chiar mai bine, prezența mai marcantă a lui *Diomed* (Kocsis Gergely). Iar Cresida va lua decizia ultimă după un zbucium teribil, pentru ca să și-l smulgă din inimă, în schimbul noului „iubit“, pe Troilus, de lângă care de îndată ce a devenit femeie a fost răpită, dusă la tatăl ei, care nici măcar nu o aștepta. În locul dragostei părintești, tânăra femeie trece prin orgia de sărutări a unor tipi excitați, suferind de pe urma unei severe prohibiții sexuale. (Semnificativ cum e primită noua locatară de către „comandanții greci“. De pildă, Nestor nu numai că se „înfruptă“, dar ghemuit pe scăunelul-tron mai și trage cu ochiul. *Menelau* – Elek Ferenc, căruia soția de atâta timp i-a fost răpită, bosumflat la început, se ține de-o parte, apoi cu furie își ia și supliment.) Și totuși, „bărbații“ pe Cresida o fac stricată. Iar ca să se purifice, după ea moartea nu vine.

Eroul atât de impunător de la distanță, Hector, nu e nici prea deștept, nici prea cu bun-simț (solitarului Menelau îi pomenește de Elena), dar este un veritabil sportiv. Provocarea de la el a pornit, vrea să rămână în formă – și să învingă. Iar grotescul meci de casă jucat cu Ajax nu a fost decât o încălzire pentru marea întrecere. Hector consideră războiul drept olimpiadă, numai că pasiunea, în teribila frumusețe a imaginii lugubre a Războiului și a Morții, își spune cuvântul (creatoarea

măștii: Varga Járó Ilona). Într-adevăr, ea ar fi campionul absolut, numai că vărsarea de sânge nu e niciodată *fair play*. În locul blegitului Achile, Hector este măcelărit de „mercenarii legiunii străine“ guițând ca niște rinoceri. Își înconjoară victima la fel cum ne-a fost dat să vedem și în scena crimei din *Fedra*, regizată tot de Purcărete. O înfricoșătoare rezolvare – cum a fost și în *Decameronul* – rămâne scoaterea și arătarea în public a ficaților picurând de sânge ai dușmanului.

Lipsa de scrupule se revarsă fără opreliști. Frontierele – în cazul nostru șirul de chiuvete – au dispărut definitiv atunci când, la propunerea lui Hector, bairamul comun, pornit foarte amical la început de membrii celor două tabere, a degenerat. Astfel Thersit – după omorârea lui Patrocle – poate examina de sus, cum „rivalii“, târându-se băuți criță, caută ieșirea. La prima vedere, pare că într-un bairam degenerat și o orgie cu vărsare de sânge nu este prea mare diferență.

Spectacolul se încheie cu cei doi supraviețuitori eterni care l-au și deschis. Deși de atunci s-a scurs multă apă (și mult sânge) din chiuvetă, Pandarus e întins pe pat în același fel. E adevărat că Thersit e deasupra lui: malițiosul care urăște oamenii îl masează pe marele „prieten al omenirii“, grețos de mios. În această lume bolnavă, omogenitatea o asigură cinicul trivial și paița înfumurată.

Compoziția de caractere este punctul forte al Teatrului „Katona József“. Situațiile precise, imaginile plastice încântătoare și îngrozitoare în același timp, pulsația, ritmul izvorât din teatralitatea totală aduc laude stilului lui Silviu Purcărete, numit de francezi „expresionism mediteranean“. Din întâlnirea regizorului român asistat de membrii permanenți ai echipei sale, respectiv cu trupa din Ungaria, a rezultat la Budapesta o satisfacție artistică de excepție.